

Михайло Пантич - „Този път за болката“

Днес, 3 февруари 2004 година, на смрачаване, когато дърво и камък се пукаха от студ, видях на улицата двама бездомници да се греят на огън, накладен край един контейнер. Подобна сцена бях виждал в холивудските филми, но това тук беше реалност. Потропвах с крака, протягайки измръзналите си пръсти над пламъка от картонени кутии и начупени щайги за плодове. Беше около четири часът следобед, бързах за лекции, трябваше да говоря нещо за българската поезия през XIX век, но привлечен от тази гледка, се спрях на другата страна на улицата, за да ги огледам малко по-добре. За минута ми се прииска, кълна се, да се присъединя към тях и сам да се посгрея, да разменя някоя неангажираща дума. За разлика от мен, те очевидно нищо не трябваше да правят. Внезапно единият от тях, възрастният, ме видя как стоя и ме повика с махване на ръка.

– Ела, приятелю – каза и посегна към джоба на изтърканото си палто, изваждайки оттам половинлитрова бутилка, сякаш ме примамваше.

– Не мога – отговорих, – бързам.

Наистина бързах.

– Ела, бе – повтори той още по-настойтелно, – няма да изпуснеш влака.

Какво ти струва, казах си. Пресякох заледената улица, блестяща като стъкло. Младият, който ме оглеждаше, без да трепне, се дръпна малко настрани, за да ми направи място, и аз се загледах в огъня с усещането, че тук, насред града, правя нещо, което съм правил и преди пет хиляди години, че и по-отдавна. Техният ден беше чисто, с нищо не омърсено време, празник на лишено от принуда, трошица вечност, а аз съм се изгърбил от натрапени или доброволно приети задължения. Защото аз – без да знам как е при вас, дори не мога да предположа – когато имам време или когато нещо ме боли без причина, а през този ден ме болеше, нямам идея защо, болеше ме просто така – не знам какво да правя със себе си.

Те знаеха.

И тогава младият промълви няколко думи, заради които пиша този разказ:

– Вие, професоре, много бързате. Какво ще преподавате днес?

– Знаем ли се отнякъде? – попитах, без да скривам изненадата си от начина, по който се обърна към мен, и веднага допълних:

– Българска поезия.

– И още как – продължи по-младият бездомник, но по-млад е относително понятие, по-млад от своя другар, а иначе беше долу-горе на моите години, да кажем, на средна възраст. – Ние сме колеги от университета, но вие не си ме спомняте, аз напуснах това папагалстване още в началото и се посветих на поезията, а ти – премина на ти безболезнено, – а ти си издрапал далече, виждам, преподаваш и в Коларац. Понякога те слушам, особено през зимата, тогава редовно се отбивам там малко да се стопля и да подремна. Всъщност искаш ли да чуеш едно стихотворение, имам предвид истинско стихотворение.

– Абе, остави човека на мира. На, приятелю, сръбни, той постоянно тормози хората с тези свои стихотворения – каза възрастният.

Какво да правя, сръбнах директно от бутилката някакво смрадливо бренди, силно като бензин. Хубава глътка беше, веднага полетях в небето. По-младият започна да чете едно дълго стихотворение от листа, който по вълшебен начин се оказа в ръцете му. От първи прочит стихотворението му въобще не беше лошо; стояхме ние тримата на неочакван открит урок по поезия в мразовитата зима на 3 февруари 2004 и се разбирахме без никакви затруднения, като че ли се познавахме от пет хиляди години, а се разбирахме, защото не ни свързваше никакъв интерес. И докато той говореше и

говореше, без да си поеме дъх, захласнато, моите мисли отидоха другаде. Започнах да разсъждавам върху неразбирането: не че хората не могат да се разбират, а просто не искат, не знам защо, но не искат: може би защото изпитват удоволствие от отношенията си на ирационално надмощие и подчинение, сладно се разтапят в самосъжалението и болката, която изпитват заради това неразбиране, или в страстта да нараняват другия, което също произтича от същинското – в лекциите си бих казал онтологично – неразбиране. Думите на стиховете витаеха край контейнера, над открития пламък, без каквато и да било посока, цел, добри или лоши помисли. Тръгвайки към факултета, след като се сбогувах приятелски, закъснял за лекции с около двамазет минути, повтарях в себе си единствения стих, който бях запомнил и който гласеше: „от утре се вмъквам в своята кожа“.

Не от утре, казах си след часа по поезия на Романтизма. Не от утре. От днес, мили мой, кога точно днес? – отсега, от тази вечер. На връщане минах по същата улица – бездомниците ги нямаше, на тротоара, блещукайки в студения мрак, гаснеше жарта. От днес, мили мой Пантич, от днес се вмъкваш в своята кожа. Например, като стигнеш вкъщи, ще запишеш тази история. И ще се обръснеш. Такъв е животът, все отнякъде трябва да се започне.

Седяха пред супермаркета и лочеха някакво долнопробно вино. Оцоколич – наричан Барабата, Божидар Първанович – наричан Крастата, и Митрашинович – наричан Оцета. (На младини Митрашинович го наричаха Хайдук, защото беше фен на „Хайдук Сплит“, но след като държавата отиде на кино, като вятър по водата, Митрашинович стана фен на „Звезда“ и някак си се разводни и вкисна, както и футболното първенство, та затова го прекръстиха на Оцета, но това е от друг разказ. В този друг разказ има и четвърти хубостник – той се изгуби някъде междуременно, чу се, че е джебчия на жп гара и сводници на молдовки в Стара Пазова. Струва си да се провери. Веднага, щом науча нещо повече, ще ви кажа, защото играя всезнаещ.) В този разказ, както и извън него, те всеки ден са леко пияни и смъртно болни.

От скука.

Мисля си, че всички хора са смъртно болни, само дето някои го разбират по-рано, други – по-късно, на някого тази смърт ще му се случи утре, на друг – след седемдесет години, и какво от това – краят е един и същ, краят си казва думата.

Беше на някакъв празник, падаше се петък, зимно време. На празник сме ужим радостни, но всъщност имаме само повече време, даже може да ни е малко скучно, един се напие, друг се изповръща и след това всички сме тъжни, защото на празник, казвам ви го, мислим за смъртта, също както и на рожден ден. За щастие, тогава никой нямаше рожден ден и никой не умря, което не значи, че няма да му се случи. Въпреки че не съм абсолютно сигурен в това, което твърдя, аз – напереният, добре информиран разказвач. Няма нито секунда без смърт.

Ето сега, докато Божидар Първанович – наричан Крастата, вдига зелената бутилка срещу слънцето и мижейки с едното око като свиня, мери колко вино е останало в шишето и колко души освен него могат да се нафиркат с него, някъде някакъв смахнат скот, затъпял от телевизия, стреля по деца, които излизат от училище. Но това е далече, на другия край на света, ако въобще това може да бъде наречено свят.

Та ви казвам в момента пред най-големия супермаркет в Нови Белград в предпразничния следобед няма смъртоносни опасности. Тълпата се е отдала на досада, плюскане и купуване, а те тримата седят на ниската ограда, която разделя паркинга от входа на супермаркета, и гледат минавачите, по-точно тези, които влизат и излизат от магазина: млади майки, гърбави пенсионери, небрежни хипхопъри, нервни типове на средна възраст с олисели глави, на които никога не им стигат парите, момичета, които

претендират преждевременно, че са жени, роми, които товарят на колички смачкани картонени кутии, и кой ли още не идва, винаги идва някой. Колкото и да са различни, те все пак са еднакви, казвам ви, всички тези купувачи: животни, които работят, за да купуват и да се скапят, купувайки.

Станеш, отидеш на работа, заработиш, получиш пари и за тези пари купиш нещо. После смелиш това, което си купил. На следващата сутрин помъкнеш вода със себе си, отидеш на работа, работиш, платят ти някоя кинта за храна или транспорт и отново идеш нещо да купиш. Не е задължително, но по-голямата част от хората са решили да умрат по този начин – от работа. Могат да си позволят да скучаят само по празниците.

Барабата, Крастата и Оцета са обърнали тази последователност – за разлика от останалите, те скучаят всеки ден. Мотаят се наоколо по кварталите, имат време в изобилие, дълъг е животът им. Когато времето е хубаво, обикновено седят пред супермаркета, а като се влоши, като надвисне облакът над Нови Белград, се замъкват в някой бордей и се наливат, интересува ги само кой ще плати. На вересия не получават вече от години, знаят ги на километри отгук и всичко, което могат, е постоянно да оцеляват. Развили са цяла стратегия за оцеляване, просене и джебчийство. Големият супермаркет, който отвън прилича на комфортен ковчег, заедно с подземния паркинг е добро място за това, винаги има какво да се задигне. Правят го светкавично – абе, докато мигнеш, трансакцията е готова и без това историята на света е непрестанна кървава промяна на собствеността и съсипване на невинните – а после седят и бляят, плюят по тротоара, наливат се с каквото имат, попълват талончета за игри, еба ли ги какви са, „Банатски Двор“ навърза три загуби, време е да играят X, само „Манчестър“ е винаги твърда единица, третата българска лига е жестоко заебана, там резултатите се уговарят, от единица на двойка се отива като на дръвника и който уцели българите, всичко е уцелил, но работата е там, че никой не уцелва. Никога и в нищо. Яростен нихилизъм.

Доказано.

Барабата, Крастата и Оцета се бяха гипсирани, гипсирани се бяха и в пряк, и в преносен смисъл, около дванайсет и половина вече са фиркани, а всеки от тях е най-малко на двеста години, но никой не забелязва това, дори те не го забелязват, нямат нищо освен своите тъпи имена. С други думи, празник е, отгоре на всичко е и петък, хората купуват като смахнати, решили да се поохарчат, мъкнат всичко, каквото се сетиш. Снощи Оцета гепи от цветарския магазин ваза със сто рози, сутринта набързо ги пласираха по трийсет динара парчето, хората се нахвърляха като луди, недоволстваха защо няма още. Трябваше да дойдат пратките от Холандия и Израел, мърмореше Оцета, плюейки през развалените си зъби, но има проблеми с митницата, знаете как е...

И така, седят, смучат евтино вино, наливат се, плюят и се оригват, светът е техен. Хората идват и си отиват, а те все така седят пред супермаркета. Като че ли чакат нещо. Абе, нищо не чакат. По празниците на всички им е скучно, а на тях им е скучно всеки ден, един празник повече или по-малко... На другата страна на булеварда се намира новата църква, камбанарията без камбана стърчи, устремена към небето. Пътеката до храма е разкопана, но на хората не им пука, газят в калта и праха и палят свещи, лекуват отчаянието си. Всеки от тях мисли, че отчаянието го прави различен, и се грижи за него. За болката ще го правим друг път, за нея винаги има време. И всеки от тях мисли, че единствено отчаянието и болката го правят истинско същество. О, каква заблуда, радостта е много по-трудна, защото е краткотрайна и винаги изглежда незаслужена на онези, които наричат себе си християни.

И тогава се показва той. Не го мярнаха веднага. Появи се иззад ъгъла, зад гърба им, накуцвайки с разпорени, почти парцаливи обувки с развързани канапи вместо връзки. Влачеше след себе си количка, пълна с всякакви стари вещи, освен всичко друго имаше

и един допотопен радиоапарат със зелено око, няколко мухлясали франзели, измъкнати от контейнера, връзки стари вестници. (На най-горния от купчината всезнаещият разказвач прочете заглавие: „Апокалипсис във футболния свят – националният ни отбор отпадна от квалификациите“.) От тази купчина мътно просветваше и един нашърбен и сплескан тромпет, без мундшук – никой вече нямаше да чуе гласа му. Какъв ти тука Чет Бейкър – и той отдавна е опънал петалата, инструментът, който си е изсвирил песента, скоро ще завърши в някой пункт за вторични суровини. За количката на къса кайшка беше привързано псето – черно, с червени, кървави очи.

– Ей, старо, къде си? – каза Оцета и този поздрав беше знак, че се познават от по-рано.

– Студено, бре – процеди дъртакът, като че ли самият той разпръскваше студ около себе си, после притвори още малко окоето си, чийто клепац и без това беше слабо подвижен, прониза с поглед Крастата и каза с глас, който само звучеше като молба, а всъщност беше нареждане, безпрекословно:

– Дай малко от тази отрова.

Без да продума, Крастата му подаде бутилката с остатъка от винения буламач, който най-точно можеше да бъде описан с прякора на неговия приятел, дето тази сутрин не преставаше да се хвали как лесно гепил онези рози ношес пред цветарския магазин...

Кривогледият дъртак, мърлявата пенсия, който рови в контейнерите, за когото никой, освен, естествено, всезнаещият разказвач (малко в повече ми идва това знание) не знае, че истинското му име е Зюмбюл Стриганович, защото всички го наричат Дядо Дърда и на това име той старателно се отзовава, сякаш имаше само него, смукна една-две глътки вино с лигавата си беззъба уста, в която имаше само един-единствен здрав кучешки зъб, който при отварянето на челюстта блесна като нож в сумрака, и каза:

– Сега ще добават милицайците – по което можеше да се заключи, че Дърда е някъде от долу, от Юга, където на мръсен вторник разговарят с мъртвите и където с настъпването на пролетта се втурват към храстите и кой когото хване.

– Що, бре? – запита Крастата. – Какво искат сега, та ще идва милиция? Нищо не сме направили.

– Не сте, казваш, а онези двеста рози от ношеска пред цветарницата, които Рада цветарката беше приготвила за венци и погребални услуги, кой ги задигна?

– Нямам идея. И ако искаш да знаеш, не бяха двеста, а сто.

Оцета, разбира се, мълчеше. За него се знаеше, че е страхливец и мрънкач, на всички беше известно, но нека сега оставим всезнаещия разказвач на мира, да си отдъхне малко и за него е уикенд.

– Добре, де, където сто, там и двеста. Рада извика милицайците и им каза, че знае кои са, изпя те.

За милион години безработен стаж (от които най-малко половината е с добавка за тежки условия на труд) Крастата безброй пъти бе влизал в сблъсъци с ченгетата ту за скитничество, ту за неприличен вид, ту защото се перчеше като първи и най-умен между отрепките и се противопоставяше на всяко искане да се легитимира. Просто презираше реда, работата и дисциплината и някак си с времето, последователен в безделничеството, натрупа авторитет в обкръжението си. Между другото никога не беше крал, но защитаваше дребните джебчии, като казваше, че целият свят почива на кражбата, лъжата и измамата. Да страдат само дребните риби, не е честно.

И наистина със скърцане на спирачки пред супермаркета спря полицейска застава и от нея някак си се измъкнаха две телеса в сини униформи. Единият беше непознат за тях, вероятно висшестояща муцуна, докато другият, който вече години наред ги преследваше на ръба на закона и прибираше дребните им пари, за да ги защитава от когото може, се представяше под името Пантелие Попич, което изобщо не му помогна, защото веднага получи краткото и ясно прозвище Скота и това име беше възприето

така, като че ли го беше получил при кръщението си. Работата обаче беше там, че той не беше кръстен. Биеше с ръчищата си така, че на всички, които бяха бити, веднага им ставаше ясно, че този пазител не се бои от никого, дори и от Бога, без значение от вероизповеданието.